

**Військові кримінальні
правопорушення: Розділ XIX
Особливої частини
Кримінального кодексу
України з постатейними
матеріалами практики
Європейського суду з прав
людини, Верховного Суду
України, Верховного Суду,
апеляційних і місцевих судів.
Видання друге**

У другому, перепрацьованому та доповненому виданні науково-практичного посібника міститься характеристика військових кримінальних правопорушень, передбачених Розділом XIX Особливої частини Кримінального кодексу України.

Окреслено коло ознак, за допомогою яких здійснюється відмежування злочинів та кримінальних проступків від інших правопорушень проти військової служби.

Проаналізовано зміст понять «бойовий імунітет», «застосування командиром заходів фізичного впливу», «застосування зброї», що на думку авторів, сприятиме правозастосовникам у практичній діяльності.

Видання додатково доповнено постатейними матеріалами з практикою Європейського суду з прав людини, Верховного Суду, апеляційних і місцевих судів. Авторами запропоновано перелік нормативно-правових актів у сфері національної безпеки і оборони України, так само тих, що прийнято після 24.02.2022 року. Ці матеріали, що містять посилання на джерела Міжнародного гуманітарного права опрацьовано, систематизовано та розміщено в тексті стосовно кожної норми, передбаченої розділом XIX Особливої частини Кримінального кодексу України.

З метою швидкого та зручного доступу користувачів до цих матеріалів, надання можливості застосовувати їх у новітній редакції, у виданні використовуються QR-коди.

Посібник буде корисним для військовослужбовців, слідчих, адвокатів, прокурорів, суддів, юристів, які реалізують повноваження у військовій сфері, студентів і викладачів юридичних вищих навчальних закладів, так само усіх, хто цікавиться Воєнною організацією України.

ВІЙСЬКОВІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Розділ XIX Особливої частини
Кримінального кодексу України
з постатейними матеріалами практики
Європейського суду з прав людини,
Верховного Суду України,
Верховного Суду,
апеляційних і місцевих судів

Науково-практичний посібник

Видання друге

За редакцією
кандидата юридичних наук,
доцента М. С. Туркота

Київ – 2022

УДК 344.042(477+4)»2022»(072)
В42

Військові кримінальні правопорушення: Розділ XIX Особливої В42 частини Кримінального кодексу України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини, Верховного Суду України, Верховного Суду, апеляційних і місцевих судів. Станом на 15 червня 2022 р.: наук. практ. посіб. Вид. друге / уклад.: М.С. Туркот, А.В. Столітній, С.В. Шмаленя, О.М. Хоменко, А.П. Шошура, Личик С.Я., Александров В.М.; за ред. канд. юрид. наук, доцента М.С. Туркота. – Київ: Норма права, 2022. – 512 с.

ISBN 978-617-7850-50-1

У другому, перепрацьованому та доповненому виданні науково-практичного посібника міститься характеристика військових кримінальних правопорушень, передбачених Розділом XIX Особливої частини Кримінального кодексу України.

Окреслено коло ознак, за допомогою яких здійснюється відмежування злочинів та кримінальних проступків від інших правопорушень проти військової служби.

Проаналізовано зміст понять «бойовий імунітет», «застосування командиром заходів фізичного впливу», «застосування зброї», що на думку авторів, сприятиме правозастосовникам у практичній діяльності.

Видання додатково доповнено постатейними матеріалами з практикою Європейського суду з прав людини, Верховного Суду, апеляційних і місцевих судів. Авторами запропоновано перелік нормативно-правових актів у сфері національної безпеки і оборони України, так само тих, що прийнято після 24.02.2022 року. Ці матеріали, що містять посилання на джерела Міжнародного гуманітарного права опрацьовано, систематизовано та розміщено в тексті стосовно кожної норми, передбаченої розділом XIX Особливої частини Кримінального кодексу України.

З метою швидкого та зручного доступу користувачів до цих матеріалів, надання можливості застосовувати їх у новітній редакції, у виданні використовуються QR-коди.

Посібник буде корисним для військовослужбовців, слідчих, адвокатів, прокурорів, суддів, юристів, які реалізують повноваження у військовій сфері, студентів і викладачів юридичних вищих навчальних закладів, так само усіх, хто цікавиться Воєнною організацією України.

УДК 344.042(477+4)»2022»(072)

© М.С. Туркот, А.В. Столітній, Г.М. Рябенко,
С.В. Шмаленя, О.М. Хоменко, А.П. Шошура,
С.Я. Личик, В.М. Александров, 2022
© Видавництво «Норма права», 2022

ISBN 978-617-7850-50-1

Зміст

Перелік умовних скорочень	7
I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	8
Список використаних і рекомендованих джерел	55
II. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВСТАНОВЛЕНОГО ПОРЯДКУ НЕСЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ	59
1. Поняття військового кримінального правопорушення (ст. 401)	59
2. Непокора (ст. 402)	110
3. Невиконання наказу (ст. 403)	125
4. Опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків (ст. 404)	136
5. Погроза або насильство щодо начальника (ст. 405)	147
6. Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості (ст. 406)	155
7. Самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407)	164
8. Дезертирство (ст. 408)	173
9. Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом (ст. 409)	186
10. Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 410)	193
11. Умисне знищення або пошкодження військового майна (ст. 411)	253
12. Необережне знищення або пошкодження військового майна (ст. 412)	258
13. Втрата військового майна (ст. 413)	266
14. Порушення правил поведінки зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 414)	274
15. Порушення правил водіння або експлуатації машин (ст. 415)	294
16. Порушення правил польотів або підготовки до них (ст. 416)	316
17. Порушення правил кораблеводіння (ст. 417)	348

18.	Порушення статутних правил вартової служби чи патрулювання (ст. 418)	356
19.	Порушення правил несення прикордонної служби (ст. 419)	366
20.	Порушення правил несення бойового чергування (ст. 420)	374
21.	Порушення статутних правил внутрішньої служби (ст. 421)	381
22.	Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості (ст. 422)	393
23.	Недбале ставлення до військової служби (ст. 425)	407
24.	Бездіяльність військової влади (ст. 426)	421
25.	Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень (ст. 426 ¹)	437
26.	Здача або залишення ворогові засобів ведення війни (ст. 427)	446
27.	Залишення гинучого військового корабля (ст. 428)	449
28.	Самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю (ст. 429)	458
29.	Добровільна здача в полон (ст. 430)	467
30.	Злочинні дії військовослужбовця, який перебуває в полоні (ст. 431)	471
31.	Мародерство (ст. 432)	487
32.	Насильство над населенням у районі воєнних дій (ст. 433)	489
33.	Погане поводження з військовополоненими (ст. 434)	497
34.	Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею (ст. 435)	499
35.	Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю (435 ¹)	504
	Список укладачів	510

Шановні колеги!

Злочинність у військових формуваннях, особливо в умовах дії в Україні правового режиму воєнного стану, є вкрай небезпечним явищем, що негативно впливає не лише на рівень їх та боєздатності, можливості протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам, а й виступає дестабілізуючим фактором національної безпеки у цілому.

Сьогодні система правопорушень проти військової служби складається з кримінальних, адміністративних та дисциплінарних правопорушень, за вчинення яких можливе настання кримінальної, адміністративної, дисциплінарної та цивільно-правової відповідальності.

Після запровадження в Україні інституту кримінальних проступків система військових кримінальних правопорушень зазнала суттєвих змін, уперше включивши до свого складу окрім військових злочинів так само кримінальні проступки. Зокрема до правопорушень цього виду віднесено діяння, передбачені ч. 1 ст. 412 КК України (Необережне знищення або пошкодження військового майна) та ч. 1 ст. 435 КК України (Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею). Окрім того Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції»¹, розділ XIX Особливої частини Кримінального кодексу України доповнено статтею 435¹ КК (Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю).

У другому, перепрацьованому та доповненому виданні науково-практичного посібника міститься характеристика військових кримінальних правопорушень, передбачених Розділом XIX Особливої частини Кримінального кодексу України. Окреслено коло ознак, за допомогою яких здійснюється відмежування злочинів та кримінальних проступків від інших правопорушень проти військової служби. Проаналізовано зміст понять «бойовий імунітет», «застосування командиром заходів фізичного впливу», «застосування зброї», що на думку авторів, сприятиме правозастосовникам у практичній діяльності.

Видання додатково доповнено постатейними матеріалами з практикою Європейського суду з прав людини, Верховного Суду, апеляційних і місцевих судів. Укладачами запропоновано перелік нормативно-правових актів у сфері національної безпеки і оборони України, так само тих, що прийнято після 24.02.2022 року. Ці матеріали, що містять посилання на джерела Міжнародного гуманітарного права опрацьовано, систематизовано та розміщено в тексті стосовно кожної норми, передбаченої розділом XIX Особливої частини Кримінального кодексу України.

¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції: Закон України від 03.03.2022 № 2110-IX/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-20#Text>

З метою швидкого та зручного доступу користувачів до цих матеріалів, надання можливості застосовувати їх у новітній редакції, у виданні використовуються QR-коди.

Посібник буде корисним для військовослужбовців, слідчих, адвокатів, прокурорів, суддів, юристів, які реалізують повноваження у військовій сфері, студентів і викладачів юридичних вищих навчальних закладів, так само усіх, хто цікавиться Воєнною організацією України.

З повагою

*кандидат юридичних наук,
доцент
Микола Туркот*

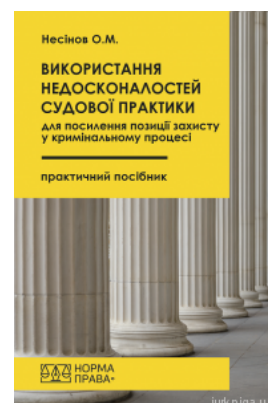
Книги, які можуть вас зацікавити

«Воєнні» новели
Кримінального кодексу
України: правотворчі та
правозастосовні
проблеми

Новели кримінального
законодавства України,
прийняті в умовах
воєнного стану

Використання
недосконалостей
судової практики для
посилення позиції
захисту у
кримінальному процесі

Кримінальний кодекс
України

Адвокат у
кримінальному процесі.
Практичні поради.
Видання друге

Статуту Збройних сил
України. Збірник
законів. Алерта

Перейти до галузі права
Військове право

Перейти на сайт →